

ПРОГРАМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ
на Института за литература при Българската академия на науките
за периода 2025 – 2028 г.
на доц. д-р Елка Димитрова

Съдържание:

Въведение	2
Институтът за литература при БАН.....	2
Мисия на Института за литература.....	3
Структура на Института за литература.....	4
Приоритети на програмата за управление и развитие на Института за литература (2025 – 2028)	5
Разгърнатата визия за управлението и развитието на Института за литература при БАН по структурни звена и основни дейности	7
1. Структурни звена.....	8
2. Научноизследователска дейност.....	10
3. Научноприложна дейност.....	16
4. Образователни дейности.....	19
5. Експертна дейност и дейност в помощ на държавни и общински институции.....	24
6. Издателска дейност.....	25
7. Международно сътрудничество.....	25
8. Библиотечно и информационно обслужване.....	27
9. Привличане на допълнителни финансови средства.....	27
Заклучение	28

ВЪВЕДЕНИЕ

Институтът за литература при БАН има 76-годишна история (учреден е през 1948 г.) и е сред модерните академични продължители на научно-просветителските традиции на Българското книжовно дружество, залегнало в основата на Българската академия на науките.

В Института за литература се осъществяват литературноисторически изследвания, текстологични, интерпретативни и теоретични разработки. Най-плътно застъпен е литературноисторическият план, особено що се отнася до българската литература. Работи се активно и в области като литературната теория, сравнителното литературознание, теорията на превода, рецепцията на преводни текстове. Проучват се и се обработват архиви, създават се библиографски корпуси. Поради изследователския профил на работата и високите критерии за селекция на научния състав Институтът се е утвърдил като водещо научно звено в областта на българската литературна история (от Средновековието до съвременността), има теоретична школа с устойчиви традиции и емблематични имена, поддържа много добра динамика на компаративистичните и интердисциплинарните разработки.

В Института за литература се създават научни издания (монографии, сборници, многотомни трудове), енциклопедична, речникова, био-библиографска и друга справочна литература, електронни бази данни с художествена и научна литература, тематично организирани дигитални библиотеки, корпуси с обработени архивни материали и с дигитализирани стари и труднодостъпни издания, антологии, критически текстове и различни дигитални продукти с научно-образователни функции.

В Института се реализират множество проекти, чиято крайна цел е създаването на интегрални продукти с отворен достъп (сайтове, съдържащи научна и научноприложна информация, архиви и стара периодика, дигитални хранилища и изложби, видеолекции и др.). Така емпиричният литературен материал и интерпретативно разгърнатото знание за него се превръщат в достояние на научната общност и на широката общественост в страната и чужбина, стават приложими за научни, образователни и социокултурни цели.

Дейностите на Института за литература са насочени към създаването на хуманитарно знание и свързването му с живота на обществото, към съхранение на литературната и културната памет, към диалог със световните литературоведски и хуманитарни тенденции, към осъществяване на научно развитие, основано на баланса между добре проучено и усвоено изследователско наследство, от една страна, и модерни подходи и проблематики, от друга. В социокултурен план Институтът се стреми към свързване на научноизследователската си дейност с решаване на проблеми от образователната, културната и обществената сфера.

Настоящата **Програма за управление и развитие на Института за литература** за периода 2025 – 2028 година е пряко свързана с Мисията на Института и с актуалните

условия и перспективи, в които се развиват литературознанието и хуманитаристиката в България и света.

Приоритетите на Програмата са съобразени с конкретни фактори, като: структурата, нормативната уредба, дейностите и условията на работа в Института за литература; нормативната уредба на работата в Българската академия на науките (Закона за БАН, Устава на БАН, Правилника на БАН за прилагане на ЗРАСРБ); научностратегическия контекст на развитие в рамките на БАН (Стратегията за развитие на БАН (2018 – 2030), Националната стратегия за развитие на научните изследвания до 2030 г., Европейската рамкова програма за научни изследвания „Хоризонт Европа“ (2021 – 2027).

Този комплекс от фактори залага пред Института за литература следните научностратегически акценти:

- реализиране на научни и научноприложни екипни и индивидуални дейности и изследвания, фокусирани върху съхранението и популяризирането на *литературно и културно наследство*;
- разработване на проблематиката на *националната и европейската литературна и културна идентичност*;
- разработване на актуални *глобални хуманитарни проблематики*;
- разработване на *иновативни подходи* в науката, образованието и културата;
- създаване на електронни научни издания и на интегрални научни и научноприложни продукти с *отворен достъп до информация*;
- прилагане на *интердисциплинарни подходи* в случаите, в които това е необходимо за постигане на комплексност и пълнота на изследването;
- използване на *съвременни технологии* в обработката на емпиричния материал и в разпространението на резултатите от изследователската работа.

Това са посоки, в които Институтът за литература работи целево поне от 2000-ната година насам, балансирайки между *натрупания опит и приемствеността на научни традиции*, от една страна, и *периодичното актуализиране на проблематики и подходи* в синхрон с тенденциите в Европейското изследователско пространство (ERA) и световната хуманитаристика, от друга.

Мисия на Института за литература

Мисията на Института за литература е да изследва българската и световната литература в широк проблемен спектър, обвързан с развитието на съвременните тенденции в литературознанието и хуманитаристиката, и да разпространява натрупаните знания.

Литературата като художествена словесност, нейната изследователска интерпретация и критическо осмисляне, литературата като културноисторическо наследство и социокултурен конструкт, литературата с нейната история и хуманитарна пресечност, със своя образователен потенциал и ценностен ресурс, със спецификите на преводите и рецепциите си – това са основните посоки на литературноисторическите,

интерпретативните, теоретичните, компаративистичните и социокултурните разработки на Института за литература.

Тяхното осъществяване включва мащабни колективни проекти и индивидуални монографични изследвания, международни научни форуми и семинарни занимания, многотомни научни трудове и научноприложни книжни издания (в т.ч. и на литература в помощ на образованието), интегрални дигитални продукти и множество по-дребноформатни дигитални форми (образователни курсове и филми, видеолекции, дигитални изложби и др.).

Институтът за литература е ангажиран и с редица дейности, пряко насочени към развитието на образованието на различни негови нива: обучение на докторанти, програми за развитие на млади учени и постдокторанти, специализации на чуждестранни българи, стажантски програми, семинари с ученици, студенти и преподаватели, литературни работилници и др.

В обществен план усилията на Института за литература са насочени към популяризирането и адекватното осмисляне на българското литературно и културно наследство, към формирането на балансирани представи за национална идентичност и органична принадлежност към европейската култура, към поддържане на осъзнат синхрон със световните социокултурни процеси.

За постигането на удовлетворяващи резултати в тази комплексна материя се залага преди всичко на добросъвестното съхранение, създаване, развитие и разпространение на знание.

Структура на Института за литература

Научната работа на Института за литература е структурирана в **секции** с конкретна специализация: „Стара българска литература“, „Литература на Българското възраждане“, „Нова и съвременна българска литература“, „Теория на литературата“, „Сравнително литературознание“. В тях работят хабилизирани учени, главни асистенти, асистенти и литературни сътрудници с квалификация и интереси, съответстващи на конкретната научна специалност. Подготвят се докторанти по акредитирани докторски програми с разнообразни профили, като научните ръководства (с много малки изключения) се осъществяват от учени на Института. През последните години, при добре преценена проблематика, се стремим да развиваме и междусекционни, и интердисциплинарни проекти.

Институтът разполага с **библиотека**, в която, наред с книгите и периодичните издания, има и уникален библиографски каталог, и архивни сбирки.

Периодичните издания на Института за литература са: сп. „Литературна мисъл“ (индексирано в Scopus), Studia Litteraria Serdicensia, „Scripta & e-Scripta“ (индексирано в Scopus) и „Старобългарска литература“ (индексирано в Scopus).

За публикационната дейност на Института голяма роля играе неговият издателски център – **ИЦ „Боян Пенев“**, където се издават сборници с доклади от конференции,

юбилейни сборници, монографични изследвания, книги, създадени по проекти, и други научни и научноприложни произведения на учените от Института за литература, в отделни случаи – и на външни автори.

Цялостното представяне на Института, популяризирането на неговите дейности и своевременната актуализация на служебната информация се осъществяват чрез **сайта на Института за литература**: <https://ilit.bas.bg/>, който се поддържа от квалифициран програмист.

За връзките с медиите и обществеността отговаря **PR-екип**. Работата на Института се популяризира и в социалните мрежи, като през **Фейсбук страницата** му могат да се проследят всички научни събития и живите излъчвания от тях.

Ръководството на Института за литература се осъществява от директор, двама заместник-директори и научен секретар.

ПРИОРИТЕТИ НА ПРОГРАМАТА ЗА УПРАВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ НА ИНСТИТУТА ЗА ЛИТЕРАТУРА (2025 – 2028)

1. Научна работа.

- Развитие на научната работа в Института с известно изместване на акцента към научноизследователските дейности и създаването на фундаментални научни изследвания, тъй като научноприложните дейности бяха достатъчно силно застъпени през последните години. (Този приоритет е пряко свързан със стратегическия контекст на БАН за настоящия период.)

- Повишаване на публикационната активност на учените в Института с фокус върху изданията, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация.

- Увеличаване на броя на цитиранията – чрез активни национални и международни академични сътрудничества, изяви на научни форуми, публикации в престижни научни издания и в електронни издания с отворен достъп, създаване на такива издания в рамките на ИЛ и др.

2. Кариерен растеж.

- Насърчаване на кариерното израстване на учените в Института за литература (реализиране на докторати – за придобиване на научната и образователна степен „доктор“ и на научната степен „доктор на науките“, хабилитации и професури.

- Развиване на политика в подкрепа на младите специалисти в Института:

- ✓ привличане на докторанти, млади учени и способни млади специалисти;
- ✓ подпомагане на научното им развитие чрез консултации, сътрудничество и менторство;
- ✓ насочване към програми за научно развитие, проекти за млади учени и докторанти, специализации и обучения в лидерски програми;
- ✓ създаване на Център за млади специалисти;

✓ привличане на специализанти и стажанти (възстановяване и създаване на нови стажантски програми).

- Стимулиране на професионалната мобилност на учените от Института чрез по-активното използване на възможностите на програма „Еразъм+“ и други международни програми, на проекти по ЕБР, на национални и международни проекти и специализации.

- Създаване на баланс между ангажиментите по проекти и заетостта на учените с индивидуални научни разработки – формиране на кариерен растеж, в който индивидуалната научна работа да не бъде измествана от натоварването с научноприложни и технически дейности.

- Проучване на професионалните потребности на служителите от ненаучния състав (специалисти с висше образование) и съдействие за посещение на курсове – езикови, компютърни, квалификационни.

3. Издания на Института за литература и Издателски център „Боян Пенев“.

- Подготовка на „Studia Litteraria Serdicensia“ за включване в Scopus;
- Организиране на част от текущите издания на ИЛ в научни поредици, които да могат да бъдат включени в световноизвестни бази данни с научна информация;
- Оптимизиране на работата на Издателски център „Боян Пенев“ чрез кадрова реорганизация, определяне на годишен лимит на изданията и спазване на времевия график за подготовката им.

4. Международна дейност.

- Разширяване на международната научна дейност на Института чрез реализиране на научни форуми и специализации в чужбина, съвместни проекти с чуждестранни академични институции, активиране на контактите с чуждестранни българи.

- Грижа за чуждестранната българистика чрез дейности в помощ на работата на българските лектори в чужбина и техните студенти и докторанти, създаване на дигитални научно-образователни продукти за техните потребности, обучение на чуждестранни специализанти в ИЛ.

- Целево подпомагане на мобилността на учените от ИЛ за командировки, свързани с работа с архиви и библиотеки, за участия в изследвания и конференции в чужбина (чрез проекти по ФНИ и ЕБР, чрез програмата „Еразъм+“, с външно финансиране и със средства на Института).

5. Своевременно усъвършенстване на нормативната уредба на ИЛ.

6. Организация на научната и административната работа в рамките на ИЛ.

- Пропорционално разпределение на част от административната натовареност в Института; доразвиване на работната организация чрез оперативни екипи и комисии.

- Задълбочаване на професионалното сътрудничество между секциите чрез проектна дейност.

- Насърчаване на семинарната дейност като среда за развиване на идеи и за създаване на научни проекти.

- Продължаване на тенденцията за стимулиране на работната активност на учените чрез финансови поощрения (при разпределянето на средствата от Компонент 2 след атестация и от външни източници).

7. Сътрудничество с научни, образователни, културни и други държавни институции.

- Разработване на съвместни проекти (в т.ч. и интердисциплинарни) с други научни институции.
- Продължаване и разширяване на проектната дейност, свързана с образованието (в средните училища и висшите учебни заведения).
- Поддържане и развитие на експертната дейност на учените от ИЛ.

8. Обществено присъствие на Института за литература и популяризиране на дейността му.

- Популяризация на работата на Института чрез: дигитални изложби, образователни филми, семинари с учащи, творчески работилници, срещи с писатели, медийни изяви и други дейности и събития, представящи работата на ИЛ пред обществеността.
- Създаване на кратка история на Института за литература.
- Създаване на представителен филм за Института.
- Поддържане на активни работни контакти с медиите.

РАЗГЪРНАТА ВИЗИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕТО И РАЗВИТИЕТО

на Института за литература при БАН по структурни звена и основни дейности

Като заместник-директор на Института за литература през последните четири години, до голяма степен съм участник в научностратегическите и организационните промени на работата в него. Институтът развива една балансирана политика на унаследяване на добре работещи практики, надграждане над тях и внимателно обмислени промени. Това е курс, който наблюдавам да протича през последните 30-ина години – под четири различни ръководства, и по моя преценка работи добре. Затова не смятам за необходимо да предлагам радикални промени в структурата и дейностите на Института за литература. Има обаче линии на развитие, които бих насърчила с цел оптимизиране на работните процеси и с оглед на бързо променящия се световен научностратегически контекст.

Посоки на развитие в общата организация на работата

Намирам, че в настоящия период – след едно сериозно кадрово обновление – Институтът е в ситуация, в която е уместно да продължат ефективно да **се насърчават и развиват нови изследователски полета и подходи и по-пластични практики на работа, като се даде пространство за идеи и инициатива на цялата колегия.** За целта е необходим отворен професионален диалог на всички нива. Това не е нещо ново за Института, но планирам чувствителното разгръщане на този подход.

Би било полезно и известно усъвършенстване на организацията на труда, така че да се освободят повече време и ресурси за работа в областта на фундаменталните научни изследвания. В настоящия период част от колегията, освен с научната си работа, е твърде натоварена и с административни и технически задачи, въпреки че сегашното ръководство на Института действително даде тласък към едно по-пропорционално разпределение на ангажиментите между учените.

Бих се ангажирали със задълбочаване на процеса на **хоризонталното разпределение на труда**. Разработването на екипността (работата в малки екипи и комисии) и равномерното разпределяне на задачи от различно естество (научни, научноприложни, организационни, административни) са посоки, в които има още какво да се направи.

1. СТРУКТУРНИ ЗВЕНА

Работата на Института за литература е тематично организирана в секции със специализирана проблематика: „Стара българска литература“, „Литература на Българското възрождение“, „Нова и съвременна българска литература“, „Теория на литературата“, „Сравнително литературознание“.

Всяка от секциите има свобода да избира и разработва своите бюджетно финансирани проекти, както и да кандидатства за външно финансиране с научни и научноприложни проектни предложения. Темите и концепциите на бюджетно финансираните проекти се обсъждат и гласуват от Научния съвет на Института за литература.

Отделно от секционната и екипната проектна организация, както и от действащата Атестационна комисия, през последните четири години в Института бяха създадени две нови комисии и един постоянен екип, които работят продуктивно: Етическа комисия, Комисия за нормативни документи, PR-екип.

Посоки на развитие

1. Комисии и екипна административна работа

Гореизложената тенденция в структурирането на административната работа на Института е добре да бъде продължена, защото тя създава динамика в изпълнението на различни дейности, стимулира съзнанието за отговорност и самоконтрола на хората, работещи в Института. В този дух ще предложи създаването на **Комисия за научни стратегии**, която – по аналог на съответната комисия в рамките на ОС на БАН, да работи именно върху едно по-усъвършенствано и целенасочено стратегическо развитие на научноизследователската дейност на Института. Нейни приоритети ще бъдат: успешните посоки на научна дейност, повишаването на цитируемостта, покачването на рейтингите на изданията на ИЛ, повишаването на професионалната мобилност на учените (търсене на повече възможности за конферентна и временна изследователска дейност в чужбина), насочването и консултирането на проектната дейност и други проблеми, свързани с управлението на научната работа.

Във връзка с работата на **Комисията за нормативни документи** ще организирам детайлно актуализиране на правилниците, регулиращи административните дейности на Института в случаите, в които това е наложително или желателно (инициатива, подета от настоящия директор).

Мисля, че е възможно и полезно и създаването на **временно функциониращи оперативни екипи** за решаване на конкретни задачи, свързани с институтската работа, защото така към проблемите ще се подхожда оперативно от страна на най-добре информираните колеги.

Планирам и **периодично обсъждане и търсене на решения** на проблемите на отделните структурни звена и екипи и на трудностите при изпълнението на дейности, важни за целия институт (проблеми на секциите, на научните ръководства на докторантурите, на работата в издателския център, в редколегиите на периодичните издания на Института и др.).

Особено важно е да има **прозрачност и колективно обсъждане при назначаването на нови колеги в Института** – дори в случаите, в които формално това е право на неговия директор. Работата и дейностите ни са толкова много и разнопосочни, че е трудно да се разчита на пълноценно наблюдение на новоназначените специалисти в рамките на възможните временни договори. Ангажиментът на съответните секции в това отношение трябва да бъде много сериозен и осъзнат.

Целта на горните управленски предложения като цяло е усъвършенстването на традиционно демократичната и диалогична форма на управление на Института за литература, за да се повиши научната резултативност на работата.

2. Център за млади специалисти

Планирам създаването на Център за млади специалисти със следните дейности:

- Среци на млади учени и докторанти от Института за литература с цел обмен на опит и идеи, свързани с проекти, програми, стипендии, специализации и връзки с образователни институции;
- Среци с колеги от други академични институции, насочени към: обмен на научноизследователски, проектен и организационен опит; създаване на ефективни професионални контакти и съвместни проекти; проучване на интересите и възможностите за съвместни докторски програми и за споделени специализирани курсове за докторанти и млади учени;
- Насочване на постдокторантите и младите учени към съответни академични конкурси и програми, обмен на опит при подготовката на проекти, споделяне на опит, свързан с публикуване в периодични издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни;
- Насочване на докторантите в избора им на специализирани и компютърни курсове; създаване на начална ориентация в написването на дисертационните трудове от колеги, които наскоро са минали по този път; насочване към участия във форуми и реализиране на публикации;

- Привличане на млади изследователи и докторанти: организиране на срещи и уебинари за кандидат-докторанти с цел запознаването им с докторските програми на Института за литература и с възможностите за по-нататъшна професионална реализация в него;
- Обмен и реализация на идеи, свързани с популяризирането на дейността на Института в медиите и социалните мрежи.

2. НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

2.1. Общо представяне и форми на научноизследователската дейност в Института за литература

Научноизследователската дейност е централната в работата на Института за литература. Тя е в основата на националния и международния му престиж, на мястото му в българската хуманитаристика и на значението му за чуждестранната българистика. Капацитетът на Института за реализиране на фундаментални научни проекти (екипни и индивидуални) го откроява като институция с водещо значение в областта на съвременното българско литературознание.

Около тази централна дейност са структурирани и съществени **научноприложни дейности** на Института (в случаите, в които не става дума за научноприложни проекти изобщо). Съчетани, те създават не само научната, но и обществената резултативност на работата му – нейната ефективност в развитието на българското общество и на световната българистика, както и значението ѝ за литературно и културно ориентирани кръгове от българи в чужбина и за чуждестранните аудитории с интерес към българската литература и култура.

Всичко това дава резултати в области като: **образованието** (средно и висше в България, академичната чуждестранна българистика, българските лекторати зад граница, българските училища в чужбина); **културата** (тук ефектите са насочени към широката общественост в България, емигрантските среди, българските културни центрове в чужбина и изобщо към интересувашите се от българска литература и култура извън страната).

Научноизследователската дейност на Института за литература се реализира в **индивидуални и проектни форми**. Конкретната ѝ проблематика се определя в отделните му секции (вж. „Структура на Института за литература“ във Въведението) в зависимост от интересите на изследователите, традициите на Института и актуалните тенденции в литературознанието и хуманитаристиката. Така, в съответствие със специализираните полета на секциите, тук се разработват изследвания върху стара, възрожденска, нова и съвременна българска литература, в областите на литературната теория и сравнителното литературознание. Традиционни дисциплини за Института са и текстологията, изворознанието и архивистиката, които напоследък се нуждаят от допълнително стимулиране.

Профилите на научноизследователската дейност на Института за литература могат да бъдат дефинирани като: литературно- и културноисторически, теоретичен,

компаративистичен и интердисциплинарен. Последният включва връзки със съседни на литературознанието области като философия, психология, културология, лингвистика, теория на превода, история и др.

Посоки на развитие

С оглед на маркирания общ план на развитие на научноизследователската дейност на Института за литература намирам за необходимо неговата **международна активност** да се разгърне още по-ефективно. Ще положа усилия за една оптимална комуникация с чуждестранните българисти и българските лектори зад граница. Това, надявам се, ще даде резултати и в двете посоки: за международната активност и популярност на ИЛ, за обогатяването на нашия професионален опит и контакти, от една страна, и за укрепването на позициите на българските лекторати, за привличането на интереса на чуждестранни студенти, докторанти и млади учени към българската литература и култура, от друга.

Смятам за необходимо да бъдат лансирани **нови проблематики**, актуални в Европейското изследователско пространство, като същевременно се пази балансът с фундаменталните литературно- и културноисторически и теоретични изследвания, базирани на **изградени познавателни и методологически традиции**.

В плана на вътрешноинститутската научна проблематика бих насочила проекти към относително пренебрегнати области, които се нуждаят от обновен интерес, като **текстологията, изворознанието, архивистиката** и други специфични, но базисни полета на литературоведска работа, изискващи специализирана подготовка. В същата линия на попълване на дефицити, мисля, че има „маргинални“ проблематики, които е важно да продължат да бъдат разработвани (**емигрантската и малцинствената литература, „малките“ литератури**). Има съществени теми и от области, в които ИЛ напоследък е в процес на натрупване на изследователски ресурс (**компаративистиката, теорията и практиката на художествения превод**).

2.2. Индивидуална научноизследователска дейност

Индивидуалната научноизследователска дейност е най-специфичната за Института за литература. Тя е и най-удовлетворяващата за неговите учени, защото това е пространството на творческа свобода и индивидуално научно развитие, в което те могат да разгръщат темите, които ги провокират и вълнуват не само като учени, но до голяма степен и като творци. В годините тази дейност е дала резултати, с които ИЛ се утвърждава като емблематична литературоведска институция. Резултатите от тази дейност са монографични изследвания, авторски научни сборници, публикации в реномирани издания, изяви на научни форуми. Тук, ако се огледаме дори само петдесетина години назад, могат да бъдат открити имена на литературоведи и интелектуалци, които бележат епохи и поврати в българската литературна история и теория. Такива са например фигурите на Тончо Жечев, Кръстьо Куюмджиев, Здравко Петров, Елка Константинова, Климентина Иванова, Лиляна Минкова, Сабина Беляева, Боян Ничев, Стоян Илиев, Атанас Натев, Димитър Аврамов, Радосвет Коларов, Рая Кунчева, Дочо Леков, Милена Цанева, Румяна Дамянова, Светлозар

Игов, Михаил Неделчев и много други. В рамките на индивидуалните научни изследвания на ИЛ се раждат и капитални за българската литературна история трудове, като например „История на българската литература“ на Светлозар Игов.

Посоки на развитие

Планирам **насърчаване на работата в това поле, като се постави акцент върху генерални проблематики**, така че в ИЛ да бъде възобновена перспективата към трудове, съчетаващи изследователските и творческите интереси на учените, от една страна, с широкообхватна научна и обществена полза и значимост, от друга. Този тип трудове (заедно с големите енциклопедични и справочни издания, които в повечето случаи са екипни) са сред най-специфичните и физиономично определящи резултати от работата ни. Именно Институтът за литература е мястото за тях и именно там има и условия, и предпоставки, и традиции, и научна база за развитието им. Тук включвам фактори като целенасочеността на работата и нейното времево разпределение, и съответно – професионалните характеристики и работните профили на учените в Института, доколкото той е на първо място изследователско звено.

2.3. Научноизследователски проекти

От началото на ХХІ в. насам Институтът за литература прогресивно увеличава своята проектна дейност, все по-голяма част от неговата научна работа е организирана на проектен принцип. Според начина на финансиране проектите на Института са с външно и вътрешно (бюджетно) финансиране.

2.3.1. Научноизследователски проекти с външно финансиране

Институтът за литература в течение на десетилетия е доказал капацитета си за проектна научноизследователска и научноприложна дейност. Усилията на трима последователни директори на ИЛ бяха целево насочени към развитието на една мащабна проектна дейност – както в национален, така и в международен план.

Така се създаде стабилна основа за реализиране на научни и научноприложни проекти – с оглед на формулирането на проектните предложения, формирането на екипите, разпределянето на работата, балансирането на дейностите, организирането на форуми и публикации, медийното огласяване и приложението на резултатите от проектите в науката, образованието, културата и обществения живот. Много от проектите на ИЛ съдържат и потенциал за следващи проекти, залагайки по такъв начин едно устойчиво развитие – дори без това да е съществувало като изискване на съответните финансиращи програми и фондове.

Проектната дейност на ИЛ е полето, на което се срещат идеи и прагматика. Тя е и основната среда за екипна работа – чрез проектите в Института се динамизират и развиват нови временни структури – екипите, които често свързват отделни секции, събират учени с различни подходи и идеи, създават професионална комуникация в самия институт, но и с външни академични, образователни и културни институции.

Проектите с външно финансиране са от съществено значение и за повишаването на възнагражденията на учените и на онези от служителите в ИЛ, които не спадат към научния състав (библиографи, технически лица, администрация).

Много от тях са с проблематика, значима за актуалния живот на обществото – и като исторически опит, и като пряк диалог със съвременето ни („Светът от вчера – видян през катастрофата от 1939 година“, „Острови на неблажените. История на българската неконвенционална литература в нейния социокултурен контекст“, „Литература и природа“, „Пост-имперски и прото-имперски литератури и литературознания в Средиземноморието и западна Евразия: (не)престижни и (не)видими родства и съжителства“, „Българската литература за деца и юноши – национални и универсални ценности“, „България и Украйна – култура на преломите (XIX – XXI в.)“, „Българска литература, създадена от жени – история, статус, тенденции“ и пр. Други имат много съществен историчен принос: „Четивото за миряни в южнославянската традиция: социокултурна динамика на репертоара XIV – XVIII в.“, „Българският литературен пантеон и славянският свят в научното наследство на Борис Йоцов. Реконструкция на идеите“ и мн. др.

В настоящия период в Института се реализират 7 проекта с финансиране от ФНИ, както и редица проекти с друго външно финансиране или осъществявани по линия на ЕБР.

2.3.2. Научноизследователски проекти с бюджетно финансиране

През последните тридесетина години проектният принцип е доминиращ в работата на ИЛ дори когато не става дума за външно финансирани проекти. Много от бюджетно финансираните проекти имат забележителен ресурс за развитие и обществена ползност. Такива са и редица завършени проекти, върху които обаче може много да се надгражда, защото са замислени с перспектива към устойчиво развитие. На първо място, това е дигиталният „Речник на българската литература след Освобождението (1878)“, който е от интерес и полза за българското общество и за българистите и българите в чужбина. Тук е и поредицата „Периодика и литература“ – труден за поддържане проект, който обаче натрупва безусловно необходима за литературознанието информация в аналитичен и справочен апарат, чието създаване изисква специализирана работа. Пак тук трябва да бъдат споменати и проектите, свързани с дигитализация, научно изследване и популяризация на архиви и стари периодични издания („Дигитализация и концептуализация на литературното наследство на българския модернизъм“ и др.).

Посоки на развитие на научноизследователските проекти (2.3.1. и 2.3.2.)

Институтът за литература ще продължи и занапред да развива проектната си дейност. Опитът ми като ръководител и участник в различни по формат научни и научноприложни проекти обаче ме насочва към планиране на една **по-ергономична политика** в тази област.

Консорциумните и многопартньорските проекти и програми ще бъдат подлагани на **информирано обсъждане**, преди да се влезе в тях – важно е поне донякъде да сме подготвени за евентуалните специфични трудности. (Пример за необходимостта от това е работата през последните години в рамките на ЦВП „Наследство БГ“ – програма, която

принципно залага добри възможности.) Ще търсим **баланс между европейските и националните научни проекти и програми**, тъй като европейските програми, освен че носят международен престиж на Института, отварят възможности и за публикуване в международни издания с висок рейтинг. (В този тип подготвителна работа виждам мястото на Комисията за научни стратегии.)

Доказано адекватни на мащабите на ИЛ и на изследователските ни интереси са **проектите за фундаментални научни изследвания**, финансирани от Фонд „Научни изследвания“ (те винаги имат и приложни дейности и ефекти, като например дигитализация на редки и стари издания, образователни инициативи и т.н.). Подходящи за Института са и **образователните проекти**, финансирани от МОН и други национални или европейски институции, и **проектите за културно наследство** и популяризация на култура, развивани от Министерството на културата.

Уместно е да се използват по-активно възможностите по линия на ЕБР (еквивалентната безвалутна размяна) и програмата „Еразъм+“, особено от младите изследователи.

Отделна грижа изискват вътрешноинститутските проекти в следните частни случаи: постоянните институтски проекти, които са доказали продуктивността си, и проектите с изтекло финансиране, които имат ресурс да се превърнат в постоянни проекти на ИЛ (имат видима научна/научноприложна и обществена значимост и потенциал за устойчива резултатност).

В проектната дейност като цяло бих обърнала внимание на подходи, които често са въпрос на добра воля: целево обсъждане на **гъвкави международни проектни практики**; съчетаване на индивидуалните интереси на изследователите с избора и концепциите на проектните теми в търсене на **баланс между творчески и проектен ритъм** и съответно – на интегритет на индивидуалната и екипната работа. Тези тенденции са работещи в ИЛ в момента, но имат потенциал за по-голямо развитие.

Засиленото фокусиране върху научноизследователската работа, съответстващата ѝ публикационна активност и цитируемост е в синхрон и с политиките на БАН, заложили в Стратегията за развитие на БАН от 2018 до 2030 г. и произтичащи от Националната стратегия за развитие на научните изследвания до 2030 г. и от Европейската рамкова програма за научни изследвания „Хоризонт Европа“ за периода 2021 – 2027. Ще припомня, че съгласно Стратегията на БАН етапът от 2023 до 2026 г. следва да бъде прицелен към утвърждаване на Академията в Европейското изследователско пространство (ERA), а етапът от 2027 до 2030 г. – към утвърждаването ѝ като водеща научна институция в Югоизточна Европа. За тези цели актуалните приоритети са *доизграждането на национални и международни мрежи за научни изследвания, повишаването на качеството на научните изследвания и стимулирането иновационните дейности.*

За приносното включване в реализацията на подобни едромасщабни приоритети от страна на хуманитарен институт с изследователския ресурс на нашия би помогнал един подход на диалогичност и конкретно обсъждане на научните стратегии и интереси.

(Последното е добре да бъде организирано от евентуалната Комисия за научни стратегии, но може да се осъществява и в рамките на Общото събрание на учените на ИЛ.)

2.4. Конферентна и семинарна дейност

Конференциите и семинарите на Института за литература формират съществен дял от дейността му. През последните години акцентът на конферентната дейност постепенно беше изместен от юбилейните форуми към научните конференции, организирани на тематичен принцип. Аз съм застъпник на тази тенденция, като, разбира се, бих запазила и юбилейната традиция, що се отнася до личности и събития със съществено значение в литературната история.

Напоследък беше съживена и семинарната дейност в Института за литература. Доскоро тя се поддържаше главно чрез колегиумите на секцията по литература на Българското възраждане и семинарите на секцията по стара българска литература – форуми с доказана във времето стойност и високи критерии. Сега всяка от секциите има свой постоянен семинар, като особено радващ е ентузиазмът на младите колеги от Института: творческите събирания на секцията по сравнително литературознание и впечатляващите семинарни изяви на секцията по теория на литературата, които често включват и гост-участници и се излъчват на живо. Секцията по нова и съвременна българска литература на свой ред започна амбициозна поредица от семинарни представяния и обсъждания на книги на свои учени.

Посоки на развитие

В тази област бих насърчила **съвместните конференции** с други научни институции (български и чуждестранни) с цел създаване и развиване на контакти, обмен на идеи и подходи. Онлайн форматите дават допълнителни възможности за това.

Бих насърчила конферентна дейност и проектиране в **модерни проблематики**, като например „трансхуманизъм“, „изкуствен интелект“, „екокритика“ и др., както и във вече по-разработени **интердисциплинарни тематики**, като „съвременно образование и литература“, „утопия и дистопия“, джендър изследвания и др. В това отношение ще бъде предоставена инициатива на младите специалисти от ИЛ да предлагат теми и формати на работа, като ще бъдат планирани и приложни, и образователни дейности, защото повечето от тези теми засягат и комплексно живота на обществото.

Ще насърча **семинарните и конферентните срещи с излъчване на живо** като практика в целия институт. Това е инициатива на младите изследователи от секцията по теория на литературата, която постепенно се подема и от другите секции. Тя даде наистина забележителни резултати през последните две-три години. Благодарение на нея научните събития и обсъждания на ИЛ могат да се следят от колеги от страната и чужбина, а това видимо повишава интереса към работата на Института.

2.5. Публикационна активност, цитируемост, покачване на наукометричния рейтинг

Настоящата програма за развитие многократно споменава приоритетното значение на публикационната активност в издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни. Затова няма да разяснявам изрично този приоритет. Ще отбележа само, че той не е лесноосъществим, като се имат предвид проблематиката и езикът на нашите публикации, които са основно свързани с българистиката.

Посоки на развитие

Трудно е да бъде дефинирана единна и в същото време конкретна посока на развитие в тази сфера, доколкото литературоведските и културологичните проблематики на Института са действително многообразни. Затова бих очертала следните акценти в стремежа към наукометрично по-ефективна публикационна активност:

- Публикации в национални и международни издания, индексирани в световноизвестни бази данни;
- Придвижване на изданията на ИЛ към бази данни с по-висок наукометричен статут (подготовка за включване на сп. „Studia Litteraria Serdicensia“ в Scopus, формиране на научни поредици от сборниците, които периодично издава ИЛ, за да могат да отговорят на условията за включване в Scopus. Придвижване на някои от периодичните издания на ИЛ към реферирани в Web of Science);
- Следване на политиката за Отворена наука с оглед на една по-свободна професионална комуникация, базирана на видимостта на публикациите – стратегия, която е възможно да повиши цитируемостта на трудовете на учените от ИЛ;
- Насърчаване на двуезичните издания с цел по-широк езиков достъп до разработките на ИЛ и съответно – по-голяма цитируемост на трудовете на учените от Института и по-висок наукометричен рейтинг на работата му.

И все пак, макар наукометричното форсиране да е незаобиколим факт, нека останат и сериозните ни, дълбоки традиции в литературознанието, които невинаги могат да бъдат приспособени към динамичните световни стандарти за научни постижения. Защото именно на тези традиции се дължи голяма част от реалната научна значимост, образователна стойност и обществена полезност на изследванията, създавани в Института.

3. НАУЧНОПРИЛОЖНА ДЕЙНОСТ

Научноприложните дейности на Института за литература са организирани в различни форми в зависимост от естеството и обема си. Те се извършват от отделни учени и временни екипи или се осъществяват в рамките на по-дългосрочни проекти (също екипно). Типични за ИЛ научноприложни дейности са: съставителската и редакторската работа, създаването на справочни и научнопопулярни текстове и издания, преводите на научна литература, дигитализацията, създаването на информационни продукти.

Водещи направления в проектната научноприложна работа на Института са дигитализацията и създаването на справочни издания и на информационни продукти. Те имат съществен принос за обществената полезност на Института за литература, тъй като чрез тях се разпространяват и популяризират знания, резултати от изследователската работа

на Института, създават се и се правят видими продукти с приложение в науката, образованието, развитието на обществото. Чрез научноприложните си разработки Институтът за литература подпомага и работата на чуждестранните българисти и на българските лектори в чужбина, отговаря на съществени културни потребности на българските общности зад граница.

3.1. Дигитализация, съхранение и популяризация на литературно и културно наследство

Проектите на Института за литература, свързани с дигитализация, съхранение и популяризация на литературно и културно наследство, са високо оценявани от българската научна общност и културна общественост. Те са сред най-ценените и в средите на българистите и българските общности в чужбина, тъй като предоставят свободен достъп до професионално проучена и представена научна, културна и образователна информация. Този тип проекти са насочени към разчитане и презентирание на средновековни книжовни паметници, към дигитализация на периодични издания и лични архиви на писатели и критици от различни литературни периоди и към създаване на съответни коментарни и справочни апарати, които осветляват контекста, историята и значимостта им. За структурирането на някои от дигиталните си сбирки Институтът работи съвместно с други академични и културни институции – университети от страната, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Националният литературен музей, Столична библиотека, Държавна агенция „Архиви“, регионални музеи и др.

Предходните две ръководства на Института за литература са постигнали наистина много в тази област, още повече че досегашните двама директори са учени със специализирани интереси в областта на литературната периодика. Много развита традиция в дигитализацията и популяризацията на литературно и културно наследство имат и колегите от секция „Стара българска литература“.

Посоки на развитие

Мисля, че създадените натрупвания и линии на развитие трябва да бъдат продължени. Това, което бих насърчила допълнително, е създаването на **дигитални музейни сбирки, изложби и филми**, свързани с развитието на българската литература и култура, и техните диалози със света.

В този план на работа проектирам и **сътрудничество с чуждестранни университети, библиотеки, архивистки и културни институции**.

Предвиждам систематизирано представяне на различни литературно- и културноисторически проблематики чрез **дигитални продукти** – нещо, по което работим в момента по ННП „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“.

Планирам и по-мощно **публично представяне чрез събития**, които да популяризират резултатите от работата на ИЛ в областта на дигитализацията и опазването на културно наследство.

3.2. Създаване на справочни издания

Справочните издания на Института за литература са ресор с дълга и стабилна традиция. Тук ще цитирам част от тях с уточнението, че повечето са многотомни: „Кирило-Методиевска енциклопедия“, енциклопедия „Българско възраждане. Литература. Периодичен печат. Литературен живот. Културни средища“, „Речник на българската литература“, „Речник по нова българска литература“, дигитален „Речник на българската литература след Освобождението“, справочното издание „Периодика и литература“, дигиталния проект за архиви и културно наследство „Българската литературна класика – знание за всички“, изданията „Преводна рецепция на европейските литератури в България“, „Периодика на руската емиграция в България“ и др.

Колективните справочни издания на ИЛ са сред професионалните ни резултати с най-голям обществен ефект, но работата по тях е дълга, трудна и до голяма степен – неблагодарна за учените, които инвестират време и труд в нея.

3.3. Архивни ресурси

В Института за литература се съхраняват следните архивни ресурси: част от литературните архиви на Никола Вапцаров, Христо Смирненски, Михалаки Георгиев, Христо Огнянов, Лалю Маринов – Ламар; личните библиотеки на българските писатели Асен Разцветников и Николай Лилив и на медиевиста проф. Стефан Кожухаров; фотоархив от снимки на български писатели и културни дейци.

3.4. Литературно анкетиране

През последните четири години беше възстановено литературното анкетиране в ИЛ – един проект на проф. Иван Сарандев с 39 литературни анкети, започнат през 70-те и прекъснат през 90-те години на ХХ в. Само от 2022 г. досега бяха създадени 6 анкетни издания с нова съдържателна концепция и технологично осъвременени (с включени компакт-дискове). При това инициативата, съществена част от концепцията, записите, обработката и външното финансиране на проекта бяха реализирани от един млад специалист. Това е дейност, насочена към живото документиране, с голям потенциал за развитие.

Посоки на развитие

Бих провела изрична **мотивационна кампания в подкрепа на справочните издания**, особено сред младите специалисти в ИЛ. Създаването на подходящи творчески екипи, свързването на работата по подготовката на изданията с промотирането им у нас и в чужбина би динамизирало целия процес на създаването им.

Част от справочните издания на ИЛ са книжни. Някои от тях би било добре да се дигитализират, но има и такива, чиято принципна трансформация в дигитални би отворила пространство за научното им надграждане. Това на свой ред би довело до по-голяма обществена ефективност, а и до възможности за създаване на познавателни проекти и продукти, основани на тях. От по-нататъшно развитие се нуждаят и някои от ценните дигитални издания на ИЛ, като например „Речник на българската литература след Освобождението“.

Във връзка с обучението в работа с **архиви, документи и библиография** планирам да организирам **тематични курсове с млади специалисти и докторанти**, така че под компетентно менторство те да придобият необходимите знания и умения и на свой ред да инициират проекти и дейности, свързани с културно и литературно наследство.

Работата по създаването на справочни издания има множество целеви групи. Обвързването ѝ в **активна комуникация** (например – разпространението на резултати и проектната имплементация в средните училища и ВУЗ-овете у нас и в централните на чуждестранната българистика и българските училища в чужбина) би помогнало за популяризирането на справочните издания на ИЛ, но и за процеса на ограмотяване и разпространение на знания в рамките на българската образователна система и на българските общности зад граница.

Имам и едно конкретно предложение за ново справочно издание на ИЛ – **дигитален Речник на литературните термини**, който би бил от полза за специалисти, студенти, преподаватели и ученици. В хода на ускореното развитие на хуманитаристиката през последните двадесетина години литературознанието също натрупа нова терминология, която е добре да бъде отразена в справочно издание (заедно с класическата, разбира се). Тъй като подобен проект би бил мащабен, може да се работи по отделни, постепенно попълващи се дялове.

В посока на разгръщането на приложните дейности на ИЛ ще добавя и две инициативи, които са колкото атрактивни, толкова и с потенциал за развитие и популярност. Първата от тях е продължаване на **литературното анкетиране** (в различни формати, ако се налага, не само в книжни издания), защото като цяло това е дейност, която документира за поколенията важни живи литературни присъствия. Другата инициатива, която донякъде е съдържателно сродна, е създаването на поредица от **срещи с български и чуждестранни писатели**, които да бъдат излъчвани онлайн.

4. ОБРАЗОВАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ

Дейностите на Института за литература, свързани с образованието, могат да бъдат обобщени в следните групи: обучение на докторанти, обучение на специализанти, консултиране на чуждестранни учени, стажантски програми, преподавателска работа във висшите учебни заведения, преподавателска работа в българските лекторати в чужбина, проекти в подкрепа на образованието, създаване на учебна и помощна литература за образованието по българска литература в средните и висшите учебни заведения.

4.1. Обучение на докторанти. Основна образователна дейност на Института за литература, в съответствие със статута му, е обучението на докторанти. През последните 4 години наблюдаваме нарастване на интереса на магистранти и магистри към докторантурите в ИЛ, което е обнадеждаваща тенденция, като се има предвид общият отлив на кандидат-докторанти от голяма част от институтите на БАН, а и от висшите учебни заведения, особено що се отнася до хуманитарните специалности.

Посоки на развитие

Като заместник-директор започнах да провеждам **уебинари за кандидат-докторанти**, на които младите хора се запознават с профилите на докторските програми в Института и с възможностите за професионална реализация след защитата на дисертациите си. Проучваме интересите на потенциалните кандидати, работим в активен контакт и с колеги от университетите.

Създаваме **нови специализирани курсове**, съобразявайки се с интересите на самите докторанти, за да им бъдем максимално полезни.

Намирам, че създаването на **Център за млади специалисти** допълнително ще допринесе за привличането на докторанти в ИЛ. Публичните дейности на Института също работят в тази посока.

С оглед както на политиката за привличане и обучаване на докторанти, така и на общата динамика на образователните дейности на Института за литература ще очертая следните посоки на развитие, които вече имат добра реализация:

- Повечето ни проекти включват имплементация на резултатите на различни образователни нива, а също и семинари за учащи (ученици и студенти);
- Провеждаме работилници и семинари за творческо и критическо писане, чрез които Институтът за литература става все по-познато място за млади хора с литературни интереси;
- На сайта на Института вече има много детайлна информация, въвеждаща кандидат-докторантите и докторантите в административните и изследователските стъпки, които им предстоят;
- Дните на отворените врати на Института също са възможност за представяне на образователните ни дейности;
- Привлекателен пример са и успешните ни докторанти, останали на работа в Института, които на свой ред мотивират свои колеги;
- През последните 4 години назначихме в Института за литература относително голям брой млади учени и специалисти. Създаването на по-млада и активна колегиална среда на свой ред е фактор, привлекателен за хора, които искат да продължат академичната си кариера в изследователски институт;
- В същата посока работят и онлайн излъчванията на форуми и семинари;
- Забелязва се интерес и на чуждестранни кандидат-докторанти към ИЛ. Във връзка с това Научният съвет на Института определи много щадящи такси за обучение.

Планирам да продължа развитието на всички изредени дейности, доказали се като притегателни за интереса на докторантите и младите учени към Института.

4.2. Обучение на специализанти и консултиране на чуждестранни учени (българисти, слависти, балканисти). Тези практики под една или друга форма винаги са се развивали в Института за литература. Работата по Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ изяви впечатляващия интерес на чуждестранните учени българисти – докторанти, постдокторанти, млади и утвърдени учени

– към нашата проблематика и към научноизследователските ни разработки. Проектните предложения, насочени към ИЛ в рамките на Програмата, както и броят специализанти, които обучаваме на година, показват жив интерес и необходимост от научна комуникация от страна на чуждестранни специалисти с вече създадена академична основа в области като българистиката, славистиката и балканистиката.

Консултирането на чуждестранни учени от своя страна е практика, поддържана през годините, особено в секциите по стара българска литература, по нова и съвременна българска литература и по теория на литературата.

Посоки на развитие

Трябва да се търсят възможности тези дейности да продължат да се развиват – през проекти и рамкови програми, но и като постоянна практика на Института.

Чрез популяризиране на работата ни, чрез международни семинарни и конферентни форуми и публикации трябва да се изяви по-акцентирано в международен план работата на ИЛ; неговите учени, особено по-младите – да бъдат по-разпознаваемо представяни; да се динамизира създаването на професионални контакти, така че институцията да продължи да привлича чуждестранни колеги за специализации, консултации, експертни мнения, журиране и прочее **дейности, свързани с обмен и реализация на научен опит и квалификация.**

Чрез активна комуникация с **лекторатите в чужбина** (по български език, литература и култура, по славистика и балканистика) следва да се задълбочат този тип сътрудничества.

Намирам, че трябва да се използват по-пълноценно ресурсите на **програмата „Еразъм+“** за създаване на международни контакти, за представяне на научната ни дейност пред чуждестранни академични аудитории, за популяризиране на индивидуалните и екипните ни научни изследвания (чрез лекции и презентации). Възможности за това дават и командировките по проекти, но в тези случаи представянията са обвързани тематично със съответния проект, докато програмата за академична мобилност дава възможност именно за целево представяне в посока образователно и квалификационно развитие и професионално партньорство. От друга страна, чрез нея могат да бъдат реализирани и престоите на специализанти и гост-лектори от чужбина в Института за литература.

4.3. Стажантски програми. Институтът за литература има опит в работата със стажанти по програмата на МОН „Студентски практики“ (в библиотеката на Института, по проектите „Дигитализация и концептуализация на литературното наследство на българския модернизъм“, „Периодика и литература“ и „Енциклопедия на Българското възраждане“). Тези практики са полезни и за двете страни. Чрез тях стажантите добиват опит в изследователската работа и в дейностите, свързани със съхранение и аналитична и справочна обработка на културно наследство. Някои от тях се насочват и към конкретни докторски програми, а Институтът за литература от своя страна разширява кръга на контактите си с млади и мотивирани потенциални изследователи.

Посоки на развитие

Активиране на стажантските програми на ИЛ за нуждите на проектната работа. Това се отнася за текущите проекти на ИЛ, свързани с дигитализация и създаване на справочни апарати, и за проектите с изтекло финансиране, които имат ресурс да се превърнат в постоянни проекти на Института. Във втория случай става дума за проекти, които са отворени към по-нататъшно развитие с периодично попълващи се бази данни (например „Речник на българската литература след Освобождението“, където стажантите биха могли да създават профили на нови автори и да попълват базовата информация, тъй като самите речникови статии изискват по-висока квалификация). Стажантските програми биха били полезни и за развитието на проекти, свързани с възможности за дигитална трансформация („Енциклопедия на Българското възраждане“).

4.5. Преподавателска работа във висши учебни заведения. Учени от Института за литература водят лекционни курсове, упражнения, магистърски програми и спецкурсове в университети у нас и в чужбина, както и специализирани курсове за докторанти, отворени и за млади учени (от всички академични институции). Преподавателската работа на учените от ИЛ създава по-ефективна комуникация с университетите и е съществен механизъм за привличане на млади хора към докторските програми и работата в Института.

4.6. Български лекторати зад граница. Институтът за литература има много добра традиция и активна дейност в българските лекторати зад граница, доколкото това изобщо е възможно при общата непоследователна държавна политика в тази посока. ННП „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ е извънредно добра инициатива на БАН за възстановяване на международните изследователски мрежи в областта на българистиката и за активиране на дейността на лекторатите. Тя в крайна сметка беше подкрепена от МОН, но цялостното ѝ изпълнение е дълъг процес, за който са необходими устойчива политика и много и целенасочени усилия и работа. Факт е, че чуждестранната българистика в настоящия период се поддържа преди всичко от самоотвержения труд на отделни чуждестранни учени и български лектори в чужбина. Факт е и че интересът към българския език, литература и култура се направлява от по-едромасабни геополитически движения. Въпреки това интерес към българското литературно и културно наследство има, има интерес и към съвременната българска литература – и като материал за превод, и като обект за изследване.

4.7. Дейности в подкрепа на средното и висшето образование. Тези дейности са много добре развити в Института за литература. От една страна, самата проблематика на работата ни е пряко свързана с един от най-устойчиво застъпените в училище предмети – обучението по литература. От друга страна, много от учените в Института са автори на учебници, учебни помагала, статии и книги, които се използват в образователния процес в средните и висшите училища. На трето място, което обаче е най-определящо, мисия на Института за литература – не само на думи – е да подкрепя развитието на литературното и хуманитарното образование, да спомага за интелектуалното и културното моделиране на аудитории и социални среди и така да допринася за развитието на българското общество.

Реализираме тези приоритети чрез семинари за учители, ученици и студенти, често – свързани и с презентации на изследователски проекти. Примери за това са образователните и популяризаторските дейности по проекти като „Дигитализация и концептуализация на литературното наследство на българския модернизъм“, „Българско и модерно“ (1, 2, 3), „Българската литературна класика – знание за всички. Неизвестни архиви и културни контексти“, „Българската литература след Освобождението (1878) – личности и процеси, документи и артефакти (дигитален речник)“, „Острови на неблажените. История на българската неконвенционална литература от периода 1944 – 1989 г. в нейния социокултурен контекст“, „Българската литература за деца и юноши“ и мн. др. Развиваме тези дейности не само в страната, но използваме възможностите за сътрудничество и с българските лекторати зад граница, и с българските училища в чужбина.

Институтът за литература реализира и творчески работилници, и инициативи с образователна и конкурсна част, свързани с творческо и критическо писане, работа с архиви и създаване на познавателни видеа. Почти всичките ни изследователски проекти върху българска литература, разработени през последните десетина години, въвличат интерактивно ученически, студентски и преподавателски аудитории (например „Дигитална библиотека „Българска литературна критика“, „Прагматизъм и въображение: футуристични посоки в българската научна фантастика в периода ХХ–ХХІ век“, „Острови на неблажените“). Участвали сме и в интерактивни програми на МОН и БАН („Образование с наука“ на МОН – с проектите на ИЛ „Литературата – творчество, познание, умение“ и „Образование в литературния музей“; лекторско-дискусионното участие в Националната програма „България – образователни маршрути“; творческата работилница в рамките на програмата на БАН „Въвеждане на съвременни методи в образованието и работата с младите таланти“ и др.). Институтът за литература има известен опит и с експериментални образователни проекти от международен мащаб („Intercompetency and Dialogue through Literature, Education and Culture DG, Life Long Learning Programme“).

Достъпността на дигиталните научно-образователни продукти на ИЛ ги прави полезни и предпочитани източници и помощни пособия при преподаването на българска литература и култура у нас и зад граница – както на средно, така и на висше образователно ниво. Това се отнася в особена степен за дигиталните хранилища и библиотеки и за биобиблиографските речникови материали. Дигиталните ни колекции и изложби се радват на интереса на много широки аудитории, особено сред българските общности в чужбина.

Посоки на развитие (за 4.5., 4.6. и 4.7.)

Тук ще очертая няколко посоки на развитие със съответни дейности, свързани както с преподавателската и лекторската работа на учените от Института, така и с проектите, насочени към образованието. Тези посоки и дейности са прицелени към **по-динамичното разпространение на резултатите от изследователската работа в Института и към една по-интензивна научна, образователна, културна и обществена комуникация**. В едър план те предпоставят и комплексен общественополезен ефект.

- Създаване на научно-образователни дигитални курсове, на видеолекции, познавателни видеа и филми, на подкасти и интерактивни електронни продукти с цел **по-пряко и ефективно обръщение на знания и идеи** в българските научни, образователни и културни среди, в българското общество и сред чуждестранните българи и българските общности в чужбина. Този тип дейности биха популяризирали резултатите от работата на ИЛ, биха привлекли и повече млади хора към него, в това число и потенциални докторанти и млади учени. В тази посока намирам, че е желателно да се делегира по-голяма инициатива и самостоятелност на младите хора в Института, тъй като те са по-осведомени и динамично развиващи се в технологично и научнокомуникативно отношение.

- Създаване на помагала (дигитални, а при необходимост – и книжни) за българското образование и за изучаването на българска литература и култура в чужбина. В това отношение ИЛ има сериозен ресурс от учени, доказали се в създаването на учебна и помощна литература. Собственият ми опит като автор на учебници и помагала говори, че въпреки периодичните промени в образователната система (особено на тази в средните училища) остава голямата потребност от относително пълни базисни познания за литературните процеси, за авторите и литературните произведения в техния исторически и социокултурен контекст. Остава и нуждата от създаване на основи на разбирането и интерпретацията на литературния текст. Институтът за литература има капацитетът да създаде един качествен помощен образователен апарат поне в областта на българската литература от нейното възникване до наши дни. И това би било дейност, приносяща както конкретно за образованието по литература, така и за повишаването на езиковата и функционалната грамотност на младите хора, и за развиването на тяхната култура на четене (в съответствие с мерките, набелязани от Националната стратегия за насърчване и повишаване на грамотността).

- Активиране на контактите с Асоциацията на учителите по български език и литература (АУБЕЛ) и Асоциацията на българските училища в чужбина (АБУЧ).

- Организиране на срещи с писатели и на читателски форуми, на които ученици, студенти и учители да влязат в пряк контакт с водещи фигури в българската литература и култура. Така в разговор, модерирани от компетентни литературоведи от ИЛ, ще се провокират изследователски идеи, ще се отворят пътища към познания. От друга страна, възлението и любопитството, породени от директното общуване и споделения творчески и човешки опит, ще въздействат спонтанно на мисленето и интересите на младите хора.

5. ЕКСПЕРТНА ДЕЙНОСТ И ДЕЙНОСТ В ПОМОЩ НА ДЪРЖАВНИ И ОБЩИНСКИ ИНСТИТУЦИИ

Институтът за литература има убедителна реализация в сферата на експертната и оценителската дейност. Най-общо, формите на тази реализация са: експертни оценки; участия в комисии и журита в областта на образованието, науката и културата; рецензиране в процедури по ЗРАС; оценителска работа към МОН при издаването на учебници; членства

в комисии и оценителска работа към Фонд „Научни изследвания“; участията в инициативни групи за литературни и културни чествания; членства в издателски съвети; журиране на литературни конкурси и др.

Посоки на развитие

Популяризацията на резултатите от работата на Института за литература, представянето на научни и научнопопулярни събития в медиите, участията на неговите учени в тематични телевизионни и радиопредавания – това са фактори, които способстват за по-отчетливата разпознаваемост на Института в общественото пространство. Заедно с изявите на отделни негови учени, някои от които са и творци на художествена литература, и литературни критици, горните фактори биха съдействали за разширяване на експертната ангажираност на членовете на Института за литература.

В един план, засягащ актуалното развитие на обществото, Институтът има ресурс да разшири участието си и в **изготвянето на концепции, анализи и прогнози,** свързани с геополитика и с културно- и литературноисторическа проблематика.

6. ИЗДАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

Издателският център „Боян Пенев“ е създаден с решение на Научния съвет на Института за литература през 2000 г. Той е първият и единствен издателски център в системата на институтите на БАН. Няма самостоятелен статут и собствен щат, работата се извършва от учени на Института. В ИЦ „Боян Пенев“ се издава научната и научноприложната продукция на Института за литература, отворен е и към външни автори. Той е част от механизма на ИЛ за разпространение на резултатите от неговите дейности, за повишаване на публикационната активност на неговите учени, а чрез това – и за увеличаване на цитируемостта на трудовете, създавани в Института.

Посоки на развитие

Ще предложи **реорганизация на работата в Издателския център,** така че тя да бъде оптимизирана, от една страна, и да се намали административното и техническото натоварване на учените, които са ангажирани с нея, от друга. Ако се наложи, ще бъдат привлечени и външни изпълнители. Този процес ще бъде осъществен в синхрон със становищата и препоръките на колегите, работещи в издателството, както и на настоящия директор, който е негов инициатор.

Линии на развитие, които трябва да бъдат продължени, са: публикуването на създадени в Института колективни и индивидуални трудове чрез търсене на възможности за **конкурсно финансиране; разширяване на разпространението** на книгите на ИЦ, защото много от изданията ни са търсени, но разполагаме с минимални разпространителски възможности.

Особено важна посока на издателско развитие е създаването на **електронни книги** (съпроводени от някакъв минимум хартиени копия, предназначени главно за библиотечни фондове). Тази дейност съответства на политиката на БАН за отворена наука, тя би способствала и пряко за повишаване на цитируемостта.

7. МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Институтът за литература поддържа международните си академични контакти през годините – в работа по научни проекти, чрез международни издания, в сътрудничества между отделни учени, чрез преподавателски и консултантски дейности. Институтът е реализирал редица партньорски проекти съвместно с чуждестранни академични институции и учени. През последните 3 години благоприятно влияние за активирането на международната академична мрежа, от която сме част, оказва и ННП „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“. Основен фактор, определящ международната интегрираност на ИЛ през годините, обаче е активността на изследователския му състав, неговата конферентна и публикационна дейност, интересът и съпричастността към развитието на световната хуманитаристика. Тази мотивация е извънредно ценна, защото научностратегическите конюнктури и възможностите за финансиране в България са доста променливи във времето, а хуманитаристиката обикновено не е приоритет на никоя бюджетна политика.

Посоки на развитие

През последните четири години ресурсът на Института беше чувствително обогатен с **учени, специалисти по различни световни литератури и владеещи съответните езици**. Това, заедно с разширяващите се международни контакти, създаде перспектива за **по-активна международна научна дейност**. В този контекст планирам **насърчаване на чуждестранните специализации**, особено за млади изследователи.

Имам наблюдения и върху **интереса на чуждестранните българисти** (утвърдени и млади учени, докторанти, студенти и преводачи) към работа с Института. Тази възможност трябва да продължи да се използва максимално ефективно, защото е продуктивна и за двете страни.

Трябва да се търсят и да се използват ефективно и други научни **проекти и програми, създаващи възможности за международно сътрудничество**: програмата „Еразъм+“, проекти с европейски научни организации по механизма за междуакадемичен обмен ЕБР, създаване на нови двустранни споразумения, реализиране на международни проекти с финансиране от национални и европейски фондове за подпомагане на науката, образованието и културата. В това отношение Институтът има опит с големи проекти – както научноизследователски (финансирани от ФНИ), така и образователни (по програмата „Коменски“ / COMENIUS-CMP. Education and Culture DG. Lifelong Learning Programme), и културни (по програмата „БГ 08“).

Планирам да продължа активното сътрудничество на ИЛ с **българските лекторати зад граница** чрез: подкрепа към лекторите; насърчение на колеги от ИЛ да кандидатстват за лекторски позиции; представяне на проекти и публични лекции на учени от ИЛ пред аудиториите на лекторатите; създаване на дигитални научно-образователни курсове, бази данни и учебни помагала в подкрепа на развитието на българистиката в чужбина.

Двуетичните научни издания на свой ред биха оказали влияние в разширяването на международната известност и увеличаването на цитируемостта на трудовете, създавани в Института за литература.

8. БИБЛИОТЕЧНО И ИНФОРМАЦИОННО ОБСЛУЖВАНЕ

Библиотеката на Института за литература е най-голямата институтска библиотека в системата на БАН. През мандатите на последните двама директори работата в нея беше чувствително модернизирана. Положиха се много грижи за подреждането и хигиенизирането на фонда, който, освен книги, периодични издания, справочници и пр., съдържа и архиви. Информационното обслужване се оптимизира. В процес е дигитализирането на библиотечната картотека. Библиотекарите на ИЛ работят в постоянна връзка с Библиотечния съвет за периодична актуализация на съхраняваните издания. Освен с поддръжка на фонда и обслужване на читателите, те са ангажирани и с изработване на персонални библиографии, и с изготвяне на специализирана информация за нуждите на проектите на ИЛ.

Посоки на развитие

- Създаване на **дигитално хранилище** и постепенна дигитализация на застрашени издания, тъй като пространството е ограничено, а в библиотеката продължават да постъпват книги и архиви.
- **Рестаурация** на ценни застрашени издания.
- Избирателно попълване на библиотечния фонд с **нови издания**, защото това е необходимо, но пространството определено е недостатъчно.
- Наложително е **облекчаването на процедурата по вписване на издания в библиотечния регистър на БАН**. Тя е затруднена от системата за попълване на сигнатури на Централната библиотека на БАН. Може да бъде разрешено на библиотекарите от ИЛ сами да вписват сигнатурите на новопостъпилите издания например, защото при нас пристигат книги от частни колекции и цели лични библиотеки.

9. ПРИВЛИЧАНЕ НА ДОПЪЛНИТЕЛНИ ФИНАНСОВИ СРЕДСТВА

Тъй като Институтът за литература работи в полето на хуманитаристиката и негов основен приоритет е научноизследователската работа, нормално е той да разчита преди всичко на държавното си финансиране. Въпреки това, както всички институти на БАН, и ние се стремим да привличаме допълнителни финансови средства, доколкото това позволяват нашите научни и научноприложни дейности, както и общият профил на работата ни.

Виждам възможностите за това във финансирането по национални и европейски програми и проекти и в привличането на дарения и спонсорства чрез популяризация на работата на Института.

В рамките на Академията възможността за получаване на средства извън заплатите е Компонент 2 от бюджета на БАН. В това отношение повишаването на научния рейтинг на Института е факторът, който закономерно би увеличил финансирането ни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение на тази Програма за управление и развитие ще обобщя в четири основни линии актуалните целеви политики, чието разработване намирам за най-належащо в периода 2025 – 2028 г.: по-отчетливата ориентация на Института за литература към научноизследователските дейности, свързани с утвърждаването му в Европейското изследователско пространство; активното развитие на международната дейност на Института; стимулирането на кариерното развитие на неговите учени; привличането на докторанти и млади учени и специалисти. При това, разбира се, не трябва да се омаловажава фактът, че дейностите на Института са функционално синхронизирани и всички те трябва да бъдат развивани паралелно, с еднакво внимание и управленска грижа.